

مقدمه بر جغرافیای جهانگردی و تفریحی

حسین شکولی

در سال ۱۹۷۱، در حدود ۱۵۰ میلیون توریست مرزهای جغرافیائی را پشت سر نهادند و برای يك اقامت موقتی به سرزمینهای دیگر شتافتند. این عده ۰۰۰/۰۰۰/۲۰ دلار خرج کردند که معادل ۸٪ تجارت جهانی است. کشورهای سرمایه‌داری، سوسیالیستی و ممالک در حال توسعه از این جهانگردان صمیمانه پذیرائی کردند، نواحی جدیدی به عنوان مراکز توریستی انتخاب گردید، ساختمانهای تازه‌ای ایجاد شد، راههای مجهزی گشوده گردید، صنایع محلی کشورهای در حال توسعه رونق و اعتبار یافت، بر خوردهای فرهنگی در سطوح جهانی صورت گرفت و افقهای تازه‌ای در برابر جغرافی دانان پیدا گشت. همه اینها لزوم توجه بیشتر به جغرافیای جهانگردی و تفریحی را می‌رساند.

اغلب توریستهای جهانی از اروپای غربی و آمریکای شمالی حرکت می‌کنند. چنین می‌نماید که در این جوامع سرمایه‌داری مفهوم «مذهب کار» تعدیل شده و به جای آن «مذهب تفریح» سلطه و برتری یافته است. انگلستان نمونه روشنی بر این گفته است. در این کشور ۴۸ میلیون نفر زندگی می‌کنند و مالک ۷/۵ میلیون اتومبیل می‌باشند. این عده، سالیانه ۳۵ میلیون روز تعطیلی دارند. پیش بینی می‌شود که در آینده نزدیک

حد متوسط درآمد سالیانه خانواده‌های انگلیسی به ۳۰۰۰۰ پوند افزایش یابد، بیشتر خانواده‌ها مالک دو تا سه اتومبیل باشند و دارای بیش از یک منزل گردند. همین پیش‌بینی معلوم می‌دارد که ساعات کار هفتگی به ۲۵ ساعت تقلیل می‌یابد و خانواده‌ها ساعات بیشتری را به تفریح و استراحت اختصاص می‌دهند. نیاز شدید انسان ساکن شهرهای بیمارگونه به تفریح و استفاده منطقی از ساعات فراغت و تعطیلی، لزوم توجه به برنامه‌ریزیهای توریستی و تفریحی را روشن می‌سازد در همان حال ارزش و اهمیت جغرافیای جهانگردی و تفریحی را معلوم می‌دارد.

جغرافیای جهانگردی و تفریحی از شاخه‌های اصلی جغرافیای اقتصادی

توریستهای آمریکائی و اروپائی به خرید قباها و عباهای زیبای کشور مغرب علاقه خاصی نشان می‌دهند و به این تولید محلی رونق و اعتبار می‌بخشند.

محسوب می‌شود که تاکنون کمتر به آن توجه شده است هم اکنون در سراسر جهان جغرافی‌دانان محدودی را سراغ داریم که رشته تخصصی و کار تحقیقی خویش را جغرافیای جهانگردی و تفریحی انتخاب کرده باشند. به همین قیاس در این رشته از جغرافیا کمبود منابع و نوشته‌ها کاملاً به چشم می‌خورد. احیاناً اگر هم قبلاً کاری صورت گرفته باشد مسأله تفریح و استفاده از ساعات فراغت بیشتر از جنبه‌های اقتصادی بررسی شده است. توان گفت که اعتباریابی جغرافیای جهانگردی و تفریحی تنها از ۱۵ سال قبل آغاز می‌شود. در این مدت؛ کم شدن روزهای کار، بالا رفتن درآمدهای خانوادگی، دگرگونی فرهنگها، بیشتر شدن وقت آزاد مردم، خستگیهای روحی و جسمی انسان در مادر شهرها، کلانشهرها و جهانشهرها، اشتیاق مردم به مشاهده سرزمینهای دیگر در لباس توریست بین‌المللی و بالاخره استخدام و جذب میلیونها نفر در خدمات تفریحی و جهانگردی به این رشته از جغرافیا ارجح و اعتبار بخشیده است.

هم اکنون که این سطور نگاشته می‌شود در بعضی از ایالات، شهرها و کشورها درآمد حاصل از جذب توریست و کثرت ورود علاقمندان به تفریحات گوناگون بیش از سایر درآمدها می‌باشد. مقایسه منابع درآمد دو کشور مغرب و مکزیکو با درآمد حاصل از جلب توریست روشنگر این واقعیت است.

صنایع محلی و جلب توریست

کارشناسان سازمان ملل در جهت جلب توریست با کشورهای در حال توسعه همکاری می‌کنند.

این عکس یکی از کارشناسان سرمایه‌سازی را به هنگام بررسی صنایع محلی روستاهای گینه جدید نشان می‌دهد.

مقایسه درآمد صنعت توریست با سایر منابع درآمدها

۱۹۶۱ = ۱۰۰

کشور	۱۹۶۳	۱۹۶۵	ارزش به میلیون دلار ۱۹۶۵
مغرب :			
فسقات	۱۱۴	۱۴۲	۱۱۵
مرکبات	۱۵۹	۱۶۲	۴۷
توریسم	۱۷۴	۲۶۴	۶۶
مکزیکو :			
پنبه	۱۱۴	۱۲۳	۲۱۲
قهوه	۷۰	۱۰۴	۷۳
توریسم	۱۱۸	۱۴۰	۲۸۲

با توجه به امتیازات توریستی ناحیه مدیترانه ، کشور اسرائیل نمونه دیگری بر این گفته است . در ناحیه مدیترانه ، امتیازات توریستی عبارتند از : روزهای آفتابی ، آب و هوای ملایم ، سواحل نشاط بخش ، چشم اندازهای زیبا ، میراث‌های گرانبهای تاریخی ، گنجینه‌های هنری و معماری . اسرائیل از این امتیازات تا حدودی بهره‌مند است تا آنجا که صنعت توریسم کشور از نظر تهیه ارز خارجی با مهمترین درآمدهای اسرائیل نظیر صادرات مرکبات و صنعت الماس برابری می‌کند . در سال ۱۹۶۶ در حدود ۳۰۰ / ۰۰۰ توریست تقریباً ۶۰ میلیون دلار خرج کردند که قابل مقایسه با ۷۰ میلیون دلار ارزش مرکبات صادراتی اسرائیل می‌باشد .

1. Yehuda Karmon. Israel. A Regional Geography.

حدود قلمرو جغرافیای جهانگردی و تفریحی :

توریست کسی است که به طور موقت مسافرت می نماید و در کشور مورد علاقه خود حداقل ۲۴ ساعت اقامت می کند. در ضمن هدف از مسافرت خود را یکی از موارد زیر انتخاب می نماید :

۱- استفاده از تعطیلات؛ تأمین سلامتی ، مطالعه ، موارد مذهبی و ورزشی .

۲- تجارت ، موارد خانوادگی ، مأموریت ، شرکت در کنفرانس. آنچه در زمینه مفهوم توریست گفته شد یک تعریف جهانی است و مورد قبول همه است .

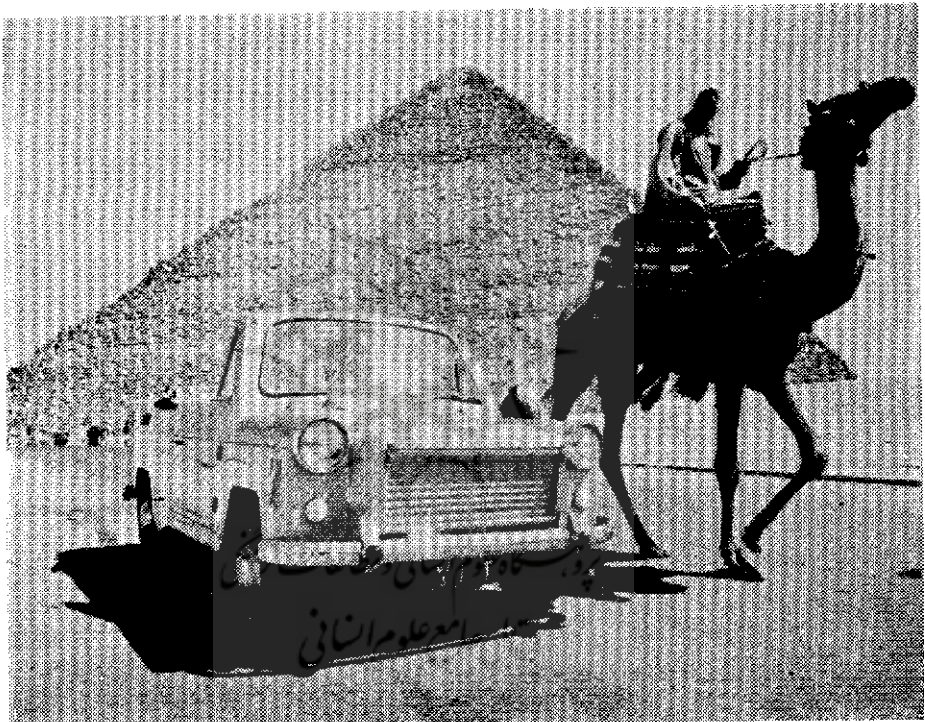
جغرافیای جهانگردی و تفریحی روابط انسان را در تعطیلات و وقت آزاد خود با محیطهای جغرافیائی نشان می دهد . مثل این است که تفریح و جهانگردی با توجه به معیارهای جغرافیائی بخشی از فعالیتهای انسانی را تشکیل می دهد و با اقتصاد ملی کشورها پیوند می خورد . از طرفی انتخاب محل استفاده از اوقات فراغت و تعطیلات ، شکل سالم سازی جسم و روح بخود می گیرد و از جغرافیای پزشکی متأثر می گردد^۱.

مفهوم کلی جغرافیای تفریحی را می توان به این شرح بیان نمود: «مطالعه شرایط جغرافیائی تفریح و وابستگی بین شکلهای مختلف تفریح و عوامل مختلف طبیعی». تحقیق درمسأله تفریحات انسان و استفاده منطقی او از ساعات فراغت ، بررسی درعوامل مختلف طبیعی را به همراه دارد .

1- I. P. Gerasimov, A. A. Mints and V. S. Preobrazhenskiy . "Current Geographical Problems in Recreational Planning". Soviet GeograPhy. P. 189.

اینجاست که دانش جغرافیا این وظیفه را بر عهده می‌گیرد چرا که بین تفریحات انسان در هوای آزاد و محیط طبیعی او رابطه محکمی وجود دارد و محیطهای طبیعی خاص، تفریحات ویژه‌ای را خلق می‌کنند که با تفریحات نواحی دیگر تفاوت دارد.

این گفته کاملاً بجاست که مصر برای توریستها آفتاب و تاریخ می‌فرشد اما در این سرزمین پدیده‌های کهنه و نو نیز همواره مورد توجه توریستها می‌باشد.

هر چند که انسان عصر فضا از هیاهوی شهرهای بیمارگونه خسته شده است و به دنبال آرامش و آسایش، مرزهای جغرافیائی را پشت سر می‌نهد ولی باز هم برای توریستهای جهانی جاذبه‌های شهری بیش از چشم اندازهای

نواحی روستائی جالب می نماید چنانکه بعد از فراهم شدن امکانات جهت مسافرت به اتحاد شوروی ، اغلب توریستهای عازم به این کشور سعی دارند که از مراکز فرهنگی ، صنعتی ، هنری و شهری شوروی دیدن کنند از این رو شهرهای مسکو ، لنین گراد ، کیف ، ریگا ، تالین ، اسوردلوسک بیش از همه توریست جهانی می پذیرد. این گفته در داخل کشورها نیز صادق است تا آنجا که در ایالت میشیگان آمریکا ، شهر پر جمعیت دترویت^۱ بیش از حوزه های خلوت دریاچه ای در بخش شمالی میشیگان مورد توجه مسافرین و توریستهای داخلی است . از این رو عده ای از جغرافی دانان مطالعه و تحقیق در مسأله جهانگردی و استفاده از ساعات فراغت را در داخل کشورها از وظایف متخصصین جغرافیای شهری می دانند^۲.

سابقه کار در جغرافیای جهانگردی و تفریحی :

الف - انگلستان : تنها در ۱۵ سال اخیر است که جغرافی دانان در مسأله استفاده از ساعات فراغت و تعطیلی ها به مطالعات جدی دست زده اند. در سابق این مهم را اقتصاددانان انجام می دادند چرا که برای این گروه بالا رفتن سهم توریسم بین المللی در تجارت جهانی و میزان پرداختی آنها بسیار پر ارزش می نمود .

آگیلوی^۳ در سال ۱۹۳۳ در زمینه ارزشهای اقتصادی توریسم مطالبی

- 1- Detroit.
- 2- K. C. McMurry. "Recreational Geography" American Geography. PP. 254 - 255.
- 3- Ogilvie.

را در انگلستان منتشر ساخت و به دنبال آن در سال ۱۹۳۶، نورول^۱ اهمیت صنعت توریست را در آفریقای جنوبی بررسی نمود. این نوشته نه تنها آفریقای جنوبی را شامل بود بلکه اطلاعات توریستی از سایر کشورهای دنیا نیز بدست می‌داد.

در انگلستان تفریح در هوای آزاد بیشتر مخصوص ساکنین شهرهاست که چشمه‌های معدنی، مراکز تفریحی و استراحتگاهی ساحلی استخوان-بندی آن را تشکیل می‌دهد. تا سالهای اخیر، مطالعه امکانات تفریحی و استراحتگاهی سواحل بیش از هر جای دیگر اولویت داشت و این در حقیقت نتیجه جاذبه عمیق دریا و نقش سواحل در زندگی مردم انگلستان به هنگام استفاده از تعطیلات هفتگی و سالیانه بود چنانکه امروزه نیز سواحل دریا مقصد بسیاری از مسافرین انگلیسی است.^۲

در انگلستان مراکز مهم شهری در سواحل گسترش یافته است و از شبکه‌های مجهز حمل و نقل نیز بهره‌مند است در حالی که مراکز تفریحی و استراحتگاهی که در حوزه‌های روستائی دیده می‌شوند فاقد شبکه‌های مرتب حمل و نقل نظیر راه آهن و اتوبوس می‌باشند. هر چند که در سالهای اخیر استفاده از اتومبیل‌های شخصی بیشتر شده اما کمبود سایل و تجهیزات لازم باز هم مردم این کشور را به مراکز تفریحی ساحلی که برای استفاده از ساعات تعطیلی آمادگی زیادی دارند می‌کشاند.

در انگلستان در سال ۱۹۶۸، با توجه به اهمیت یابی اطراف شهرها

1- Norval.

2- Geoffrey Wall. "The Status of Recreation Studies in Britain". The Professional Geographer. Number I, 1973. pp. 47 - 48.

در استفاده از روزهای تعطیلی «سازمان تحقیق و حفاظت زیباییهای طبیعی و امکانات تفریحی اطراف شهرها» بوجود آمد تازمینهای دلبخواهی جهت بهره‌گیری هر چه بیشتر مردم انگلستان از زیباییهای طبیعی فراهم سازد. این سازمان علاوه بر نظارت بر پارکهای ملی، انتخاب محلهای زیبای طبیعی را جهت گردش و تفریح مردم بر عهده دارد. در بر نامه این سازمان مطالعه و بررسی موارد زیر دیده می‌شود:

- ۱- تهیه نقشه‌های تفریحی اطراف شهرها .
- ۲- تحقیق در زمینه دگرگونیهای هوا در بیرون از شهرها .
- ۳- انتشار گزارش مربوط به برنامه‌ریزیهای روستائی جهت استفاده از امکانات استراحتگاهی و تفریحی آنها .
- ۴- تحقیق در مورد اثرات ناشی از مالکیت خانه دوم در اقتصاد محلی و زمینهای قابل بهره‌برداری .
- ۵- بررسی و تحقیق در پارکهای ملی .
- ۶- بررسیهای لازم در مورد ترافیک تفریحی در اطراف شهرها و انتخاب مسیرهای زیبای طبیعی جهت عبور وسایل موتوری ، مطالعه در زمینه عدم استفاده از راه آهن ، آرایش و آماده‌سازی مناطق مرتفع جهت استفاده از ایام تعطیلی^۱.

ب - آمریکا :

در ایالات متحده، از پیشقدمان جغرافیای جهانگردی و تفریحی می‌توان از مک‌مری^۲ نام برد که در سال ۱۹۳۰ مباحثی را در مورد استفاده

1- area. institute of British Geographer. pp . 13 -15

2- K. C. Mcmurry.

بخش تفریحات از زمینهای شمالی ایالت میشیگان مطرح ساخت و با توجه به فعالیتهای شکارچیان و ماهیگیران لزوم توجه عمیق تر جغرافی دانان را به شرایط مکانی مسأله یادآور شد. در سال ۱۹۳۳، استفن جونز^۱ مقاله پرارزشی تحت عنوان «شهرکهای توریستی و معدنی در منطقه راکی کانادا» در مجله جغرافیای اقتصادی بچاپ رسانید و به سال ۱۹۳۵، رابرت براون^۲ خطوط اصلی جغرافیای تفریحی را در مجله Geographical Review تعیین نمود و روشهایی را جهت سنجش ارزشهای اقتصادی آن ارائه داد. دوازده سال بعد، پرافت^۳ از لزوم تهیه آمارهای دقیق و تحقیق درباره جغرافیای تفریحی و جهانگردی سخن گفت و به دنبال آن بررسیهای لازم در زمینه امکانات تفریحی غرب آمریکا، منطقه کوههای راکی، ایالت نیوانگلند و مکزیکو آغاز گردید. در آن زمان همه این مطالعات در جهت جلب توریست داخلی صورت می گرفت. در این کشور بین سالهای ۱۹۶۱ - ۱۹۶۷ بررسیهای لازم در مورد مبداء حرکت توریستها و مقصد نهایی آنها، نوع مسکن مورد استفاده و هزینه های توریستی انجام گرفت و مسیرهای تازه ای در انتخاب محل های وقت گذرانی و تفریحی نشان داده شد.^۴

در ایالات متحده در سال ۱۹۵۸، سازمانی جهت تحقیق در استفاده مردم از ساعات فراغت و تعطیلی تشکیل شد این سازمان وظیفه داشت که نیازهای تفریحی و وقت گذرانی مردم آمریکا را در حال حاضر و سالهای

- 1- Stephen B. Jones.
- 2- Robert M. Brown.
- 3- E. C. prophet.
- 4- American Geography. pp. 252 - 253.

۱۹۷۶ و ۲۰۰۰ تعیین نماید و طرح‌های لازم را جهت رفع نیازهای تفریحی مردم تنظیم کند.

ج - اتحاد شوروی :

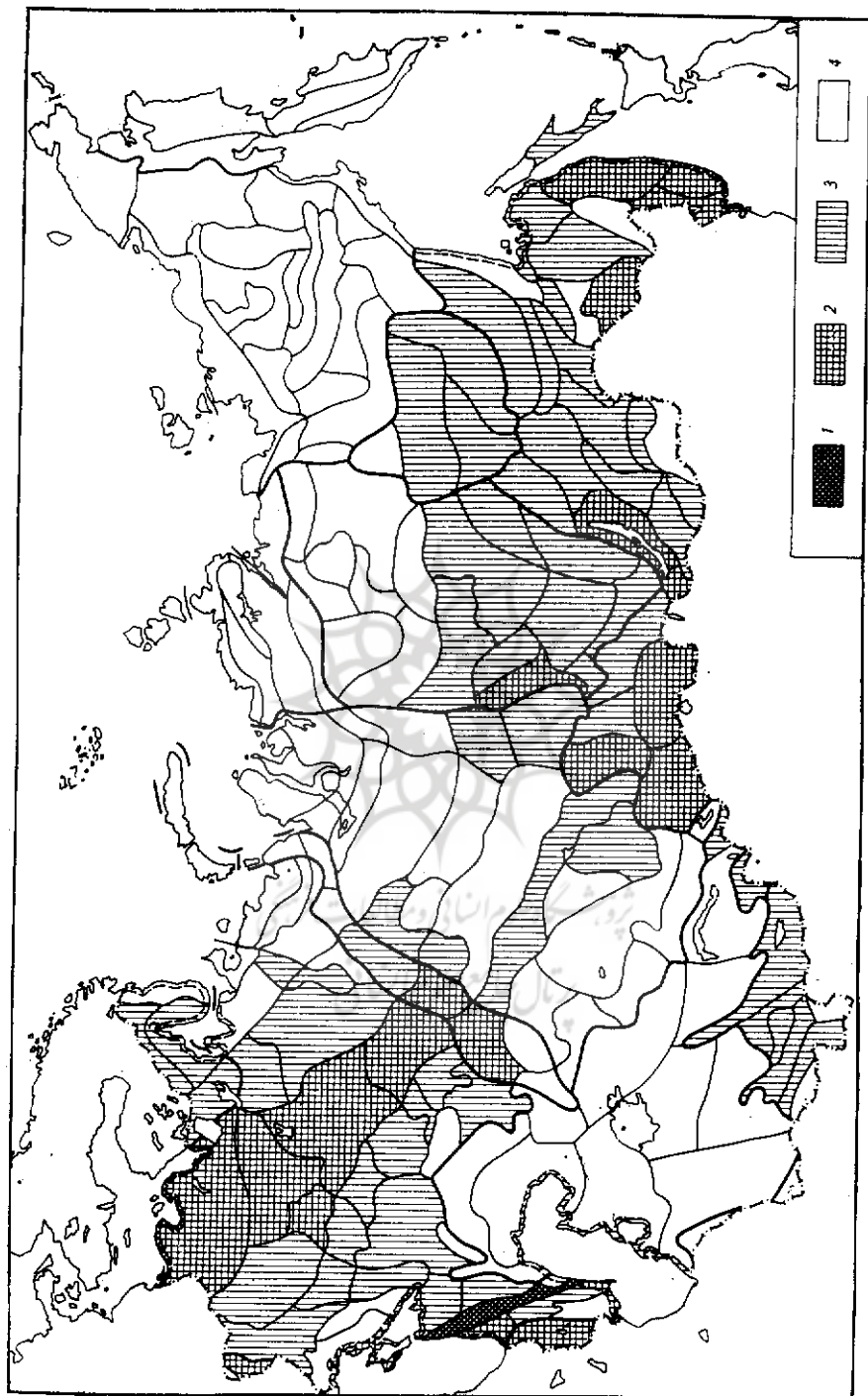
در اتحاد شوروی کنفرانس جغرافیای تفریحی و جهانگردی در ۲۵ مارس سال ۱۹۶۹ در شهر مسکو گشایش یافت. این کنفرانس با شرکت ۲۵۰ کارشناس و متخصص و با همکاری مؤسسات جغرافیائی، آکادمی علوم شوروی، مؤسسه تحقیق در امر توریسم، شورای مرکزی تجارت، مؤسسه طرح و برنامه‌ریزی شهری برگزار گردید و لی در این میان مسئولیت مؤسسات جغرافیائی بیش از سایر سازمانها و مؤسسات بود.

در کنفرانس مسکو گزارشهای مقدماتی به وسیله گراسیموف^۱، مینس^۲، پری او براژنسکی^۳ و شلوموف^۴ در مورد «تفریح، جامعه و جغرافیا» خوانده شد. در این گزارشها مسائل مربوط به وابستگی میان تفریح جامعه و شرایط جغرافیائی بررسی گردیده و نقش خلاق جغرافیا در برنامه‌ریزیهای تفریحی کاملاً نشان داده شده بود.

کنفرانس مسکو به بخشهای چندی تقسیم شد و در هر بخش مسائل مختلفی به شرح زیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت :

۱- بررسی نیازمندیهای روحی و جسمی انسان، شرایط اجتماعی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی، اقتصادی در تدوین برنامه‌ریزیهای تفریحی.

- 1- I. P. Gerasimov.
- 2- A. A. Mints.
- 3- V. S. Preobrayhenskiy.
- 4- N. P. Shelomov.

نواحی توریستی ضروری در فصل تابستان

- ۱- ناحیه کمال مطلوب
- ۲- ناحیه مطلوب
- ۳- ناحیه نسبتاً مطلوب
- ۴- ناحیه نامطلوب . در انتخاب نواحی توریستی و تفریحات تابستانی عواملی نظیر : طولانی بودن فصل گرما ، سواحل گرم ، تنوع پوشش گیاهی و زیبایی ماهواره‌ها دخالت داشته است .

۲- طبقه‌بندی حوزه‌های تفریحی و مطالعه تأثیرات شرایط جغرافیائی در شکل‌گیری آنها: در این بخش تور دو خلپوف^۱ از دانشسرایعالی کریمه در تعیین ناحیه بندیهای تفریحی بررسی عوامل زیر را پیشنهاد نمود: الف- وجود تخصصها و نوع معینی از خدمات تفریحی در يك واحد جغرافیائی .

ب- تعیین وابستگی متقابل میان بهره‌گیریهای تفریحی و سایر فعالیت‌های اقتصادی .

ج- مسائل مربوط به توانائی وامکانات تفریحی يك ناحیه^۲ .
 زورین^۳ از مؤسسه جغرافیائی مسکو نقش عوامل جغرافیائی- اقتصادی را در تکوین و شکل‌گیری نواحی تفریحی مورد بررسی قرار داد و در تعیین نواحی تفریحی به عوامل طبیعی نظیر توده‌های آب، جنگل، ساحل و شکل‌های مختلف استفاده از ساعات فراغت، توسعه حمل و نقل و بهره‌گیری از تجهیزات لازم اشاره کرد و در شکل‌گیری نواحی تفریحی به همراهی عوامل ویژه طبیعی و جاذبه‌های فرهنگی- تاریخی تأکید بسیار نمود. در این بخش از کنفرانس در مورد پراکندگی جغرافیائی نواحی تفریحی در رابطه با تراکم جمعیت همچنین امکانات اقتصادی و طبیعی این نواحی گزارش‌هایی خوانده شد .

۳- مسائل ناحیه‌ای در بر نامه ریزیهای تفریحی : در این بخش از کنفرانس طرح‌های مربوط به امکانات تفریحی و وقت‌گذرانی در سیبری

1- I. T. Tverdokhlebov.

2- "Soviet Conference on Geographical Problems of Recreation". Soviet Geography. pp. 208 - 209.

3- I. V. Zorin.

و خاور دور شوروی بررسی شد در ضمن خطوط اصلی جغرافیای تفریحی قفقاز و کیفیت مسائل بر نامه‌ریزی تفریحی در اکراین تعیین گشت .
 ۴- مسائل مربوط به حفظ محیط طبیعی و نگهداری از آثار تاریخی مورد مطالعه جدی قرار گرفت .

بطور کلی در کنفرانس جغرافیای تفریحی مسکو ، نقش عوامل آب و هوایی ، چشم اندازهای جغرافیایی ، سبک معماری ساختمانها در مراکز تفریحی ، ارزیابی زمین‌های تفریحی یک ناحیه ، شرایط انتخاب یک محل به عنوان مرکز تفریحی و استراحتگاهی ، ساخت اقتصادی یک ناحیه در رابطه با مسأله تفریح و جلب توریست مورد مطالعه قرار گرفت . در این کنفرانس ضمن توزیع یک نسخه از مسائل مربوط به تفریحات و جلب توریست در ایالات متحده ، جهت دست یابی به ارزشهای تفریحی و توریستی موارد زیر توصیه شد :

الف - در جهت گیری جغرافیای تفریحی و جهانگردی همکاری جغرافی دانان ، جامعه شناسان ، اقتصاد دانان ، کارشناسان بهداشتی ، فیزیولوژیست‌ها ، روانشناسان و هنرمندان لازم می‌باشد .

ب - در تهیه و تنظیم یک طرح جامع توریستی و تفریحی شرکت فعالانه و پرئمر مؤسسات جغرافیائی ضروری است .

ج - آموزش جغرافی دانان و دانشجویان رشته‌های مختلف که به نحوی با مسأله تفریح و استفاده از ساعات فراغت سر و کار دارند بسیار مفید است و نشر اطلاعات جغرافیائی میان کارکنان سازمانهای جهانگردی امر ضروری تشخیص داده شد^۱ .

درکنگرهٔ جهانی جغرافی دانان که در سال ۱۹۷۲ در مونتreal برگزار شد يك کمیته مخصوص جهت مطالعه در جغرافیای توریستی و تفریحی انتخاب گردید . مشکل این است که در مراکز مهم توریستی دنیا نظیر ایتالیا و اسپانیا فقدان متخصصین جغرافیای توریستی و تفریحی زمینه‌های مطالعاتی را بسیار محدود می‌نماید و این مشکل در کشورهای توریستی آسیا ، آفریقا و امریکای لاتین نیز بچشم می‌خورد . در مقیاس جهانی تحقیق و مطالعه در زمینهٔ جغرافیای توریستی و تفریحی همواره بامشکلات زیادی به‌مراه بوده است^۱.

روش تحقیق در جغرافیای جهانگردی و تفریحی

مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که در جغرافیای جهانگردی و تفریحی عوامل و شرایط محیط طبیعی سهم برجسته‌ای می‌یابد این عوامل محیط طبیعی که در جغرافیای جهانگردی و تفریحی مورد مطالعهٔ جدی جغرافی دانان قرار می‌گیرد عبارتند از : آب و هوای مطلوب ، تنوع ناهمواریها ، سواحل دریاهاى گرم ، دریاچه‌ها و رودهای بزرگ ، زیبایی پوششهای گیاهی .

در جغرافیای جهانگردی و تفریحی شرایط محیط طبیعی در فصلهای تابستان و زمستان هر يك به‌طور جداگانه بررسی می‌شود بدانسان که در زیر می‌آید :

الف - جهت توریستهای تابستانی :

۱- دورهٔ درجهٔ حرارت مناسب در فصل تابستان .

1- Karl A. Sinnhuber. "international Study of Tourism". Geographical Magazine. July 1973. p. 753.

- ۲- مدت آفتابی بودن روزها .
- ۳- درجه حرارت آب دریا .
- ۴- رطوبت نسبی و پوشش گیاهی .
- ۵- ناهمواریها و ذخیره آب .
- ۶- باطلاقی بودن زمین .

شرایط درجه حرارت برای تفریحات تابستانی براساس تعداد روزها با حد متوسط درجه حرارت روزانه از ۱۵ تا ۲۰ درجه سانتی گراد تعیین می گردد. سواحل برحسب درجه حرارت آب در طول گرمترین ماه محاسبه می شود. عده ای از جغرافی دانان و محققین از نقطه نظر میزان درجه حرارت آب، تقسیم بندی زیر را ارائه می دهند:

زیاد سرد؛ ۸ تا ۱۳ درجه

سرد؛ ۱۴ تا ۱۶ درجه

خنک؛ ۱۷ تا ۱۸ درجه

نیم گرم؛ ۲۰ تا ۲۵ درجه

گرم؛ ۲۵ تا ۲۷ درجه

درجه حرارت آب که بالاتر از ۱۷ درجه باشد جهت آب تنی توصیه شده است .

رطوبت نسبی به میزان ۵۶% تا ۷۰% را سطح مطلوب می شمارند در هوای مرطوب رطوبت نسبی بیش از ۸۶% ناراحت کننده می نماید .

مطالعه مدت آفتاب درخشان با توجه به بالا بودن میزان آسمان صاف، بدون ابر و روزهای آفتابی محاسبه می شود. در اینجا مدت آفتاب درخشان در دوره ای معین می شود که حد متوسط درجه حرارت روزانه از ۱۵ تا ۲۰ درجه سانتی گراد در فصل تابستان و ۵- تا ۱۵- درجه در

فصل زمستان است. این محاسبه از فرمول زیر بدست می آید :

$$S = \frac{\sum Sx \cdot nx}{N}$$

S تعداد ساعات آفتابی سالیانه در دوره درجه حرارت از ۱۵ تا ۲۰

درجه است .

Sx تعداد ساعات آفتابی در X ماه است .

nx تعداد روزها با درجه حرارت ۱۵ تا ۲۰ درجه در عرض X

ماه است .

N تعداد روزها در يك ماه است .

در اینجا فرض می کنیم که مجموع ساعات آفتابی به طور مساوی

در همه روزهای ماه پخش شده است . ما این فرمول را در مورد میزان

آفتاب در تفریحات زمستانی نیز به کار می بریم در این صورت S تعداد

ساعات آفتابی در دوره حد متوسط درجه حرارت روزانه از ۵ تا ۱۵- درجه

است و Sx تعداد روزها با درجه حرارت ۵- تا ۱۵- درجه است .

در زمینه ناهمواریها ، مطالعه مناطق کوهستانی از مرتفعات تا پای

تپهها مورد توجه است . در اینجا قلههای زیبای کوهستان ، یخچالهای

آن ، درههای جالب ، شیب ملایم درهها برای انواع مختلف تفریحات و

استفاده از ساعات فراغت امکانات زیادی را فراهم می کند .

در بررسی پوشش گیاهی ؛ نواحی جنگلی شرایط مساعدی جهت

تعداد انبوهی از مردم بدست می دهند . این قبیل نواحی همواره از زیباییها

و مناظر متنوعی برخوردارند .

۱- این فرمول و میزان درجه حرارت محاسبه شده در آن به وسیله محققین

روسی با توجه به شرایط سرما در شوروی تعیین شده است .

ب - جهت توریستهای زمستانی :

۱- دوره درجه حرارت مناسب در فصل زمستان .

۲- میزان آفتابی بودن روزها .

۳- سرعت بادهای ۴- پوشش برف .

۵- ناهمواریها ۶- پوشش گیاهی .

برای توریستهای زمستانی مدت و ارتفاع برف از شرایط مساعد به شمار می آید . سطح مطلوب آن وجود برف به ارتفاع ۴۰ تا ۶۰ سانتیمتر در یک دوره طولانی است . حوزه‌هایی که در آنها دوره پوشش برف کمتر از ۳۰ روز است و ارتفاع برف نیز کمتر از ۱۰ سانتیمتر می باشد امکانات چندان مساعدی جهت همه تفریحات زمستانی فراهم نمی کنند .

از نقطه نظر پوشش گیاهی، جنگلهای سرو و کاج بهترین شرایط را ارائه می دهند این جنگلها به خوبی قادرند که در برابر بادهای زمستانی موانعی ایجاد کنند و شرایط مناسبی در تفریحات زمستانی فراهم نمایند . علاوه بر این ، زیبایی جنگلهای سرو و کاج با آن پوشش برفی برای توریستها بسیار جالب می نماید .

جنگلهای مخلوط در برابر اثرات ناخوشایند باد مقاومت کمتری دارند و جنگلهای برگ ریز با شاخه‌های برهنه از نقطه نظر جلوگیری از تسلط بادهای سرد و زیبایی منظر چندان مورد توجه نیستند . در این میان استپها ، صحاری و تندرا در کمترین درجه اهمیت قرار دارند .

جغرافی دانان به هنگام انتخاب مراکز تفریحات زمستانی عوامل

زیر را همواره در نظر دارند :

- ۱- تعداد روزها باحد متوسط درجه حرارت ۵- تا ۱۵- درجه .
- ۲- تعداد روزها با وزش بادهای سخت، سرعت باد در ثانیه .
- ۳- میزان ساعات آفتابی در روزهای زمستان .
- ۴- زیبایی پوشش گیاهی و میزان مقاومت آنها در برابر باد .
- ۵- مدت پوشش برف و ارتفاع آن .

به هنگام مطالعه جغرافیای جهانگردی و تفریحی دو بخش عمده

کاملاً مشخص می شود :

الف - انجام تفریحات گوناگون و استفاده از ساعات فراغت در اطراف

شهرها ، حومه ها در مسافتات کوتاه و طولانی .

ب - جهانگردی و عبور از مرزهای سیاسی .

در انتخاب انواع تفریحات و یا عبور از مرزهای سیاسی عوامل

چندی به شرح زیر مؤثر می افتد :

- ۱- گروه سنی و مشخصات شغلی افراد .
- ۲- شرایط روانی و طرز تفکر فرد یا گروهی از مردم .
- ۳- سطح زندگی و میزان درآمد فرد یا گروهی از مردم .
- ۴- سطح فرهنگی و اجتماعی فرد یا گروهی از مردم .
- ۵- شرایط سیاسی و اجتماعی کشورها .
- ۶- میزان ساعات کار در هفته .

مسائل مهم در جغرافیای تفریحی :

در جوامع پیشرفته و صنعتی، با بالارفتن سطح زندگی و دیگر گونیهای

فرهنگی، سرگرمیها و تفریحات تازه ای بوجود می آید و هر روز که

می‌گذرد زمینهای پرسعتی به تفریحات اختصاص می‌یابد، ساختمانهای جدیدی بنا می‌شود، بین انواع تفریحات و انواع کالاها رابطه محکمی برقرار می‌گردد در همان حال میلیونها نفر در خدمات تفریحی و جهانگردی بکار گرفته می‌شوند و هزینه سالانه سالم سازی محیط انسانی ارقام درشت و سنگینی را نشان می‌دهد. با توجه به موارد بالا و نیازهای روز افزون انسان شهرنشین به محیطهای تفریحی و استراحتگاهی، بالاتر از همه جابجائی سالانه بیش از ۱۵۰ میلیون توریست لزوم تحقیق در جغرافیای تفریحی و جهانگردی بیشتر احساس می‌شود. جغرافی دانان در جریان تحقیق با مسائل چندی روبرو می‌شوند که اهم آنها به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- اثر انواع تفریحات و جهانگردیها در ارگانسیم بدن انسان.
- ۲- تعیین نوع تفریح در واحدهای ویژه جغرافیائی.
- ۳- طبقه بندی سیستمهای تفریحی.
- ۴- طرحهای مهندسی در رابطه با محیطهای طبیعی در جهت زیبا سازی محیطهای تفریحی.
- ۵- مطالعه سکونت‌های موقتی انسان در تعطیلات فصلی، خانه‌های ییلاقی و روستائی، بررسی خانه دوم خانواده‌های شهری.
- ۶- تعیین میزان مسافرت‌های مردم در مسافات طولانی و مطالعه استفاده مردم از حومه‌ها و اطراف شهرها در ساعات فراغت و روزهای تعطیلی.
- ۷- اجرای روشهای منطقی در جهت حفاظت محیط زیست به موازات گسترش امکانات تفریحی.
- ۸- تحقیق در صنایع دستی و ناحیه‌ای.

منابع و مأخذها

- ۱- The Professional Geographer. Feb 1973. pp. 47-48.
- ۲- The Geographical Magazine . May 1973 . pp .
562 - 565.
- ۳- Soviet Geography . Review , Translation . March
1970. pp. 190-191, 200-201, 208-212.
- ۴- area . institute of British Geographers . 1969 .
Number 1. pp. 13-15 .
- ۵- Preston E. James . Clarence F. Jones . American
Geography . Syracuse University Press. 1967. pp. 252-253 .
- ۶- Yehuda Karmon, Israel a Regional Geography .
Wiley 1971, p. 136.
- ۷- Karl A, Sinnhuber, "International Study of Tou-
rism", Geographical Magazine, July 1973, p, 753,